

NOBEL
MEDICUS®

PORTRELER

BİR TOPLUM ÖNDERİ: PROF. DR. TÜRKAN SAYLAN (1935-2009)

Zeynep Burcu Yenerer

Nobel İlaç, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Bu yazıda, dermatoloji ve halk sağlığı alanında önemli katkılar sunmuş olan Prof. Dr. Türkan Saylan'ın yaşamı, mesleki başarıları ve toplumsal etkisi ele alınmaktadır.

Prof. Dr. Türkân Saylan 13 Aralık 1935 yılında, İstanbul, Kandilli'de doğmuştur. İlkokulu Kandilli'de, ortaokul ve liseyi daha sonra Kandilli Kız Lisesi Vakfı Başkanlığı da yaptığı Kandilli Kız Lisesi'nde okudu. Üniversite eğitimini İstanbul Tıp Fakültesi'nde tamamladı ve deri ve zührevi hastalıklar uzmanı oldu. 1968 yılında 'Başasistanlık' görevine başladı. 1971'de İngiliz Kültür Heyeti'nin bursuyla İngiltere'de ileri eğitim gördü. 1972 yılında doçent, 1977 yılında profesör unvanını aldı. 1974'te Fransa'da ve 1976'da İngiltere'de kısa süreli çalışmalar yaptı. Cüzzam hastalığı konusunda kendini geliştirdi. Cüzzamın

tanı, tedavi ve kontrolüne yönelik öncü çalışmalarıyla, hastalığın Türkiye'de önemli bir sağlık sorunu olmaktan çıkmasında kritik rol oynamıştır. 1976 yılında Cüzzamla Savaş Derneği'ni kurarak, cüzzam hastalarının yalnızca tıbbi değil, sosyal sorunlarına da çözüm üretmeye başladı. 2002 yılında emekli oldu. Kurucularından biri ve Genel Başkanı olduğu Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD)'nde, 19 yıl boyunca başta kız çocuklarının eğitimi olmak üzere, okumak isteyen ama ekonomik koşulları yetersiz olan binlerce çocuğa eğitim yolunu açtı. On yedi yıl mücadele verdiği meme kanseri hastalığına 2009 yılında yenik düştü. Bu portre yazısı, Prof. Dr. Türkan Saylan'ın hekimlik, eğitim ve toplumsal sorumluluk alanlarındaki çok yönlü katkılarını ortaya koymayı ve onun kalıcı mirasını vurgulamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Türkan Saylan, Cüzzamla Savaş Derneği, ÇYDD.

**A COMMUNITY LEADER:
PROF. DR. TÜRKÂN SAYLAN
(1935-2009)**

ABSTRACT

This article presents the life, professional achievements, and social contributions of Prof. Dr. Türkan Saylan, one of the most influential figures in dermatology and public health in Türkiye.

She was born on December 13, 1935, in the Kandilli district of Istanbul. She had her primary education in Kandilli, then at Kandilli Girls' High School, where she later was also the President of the Kandilli Girls' High School Foundation. She started her university education at Istanbul Faculty of Medicine. She became a specialist in skin and venereal diseases. In 1971, she received further education in England with a scholarship from the British Cultural Council. She received the title of associate professor in 1972 and worked for short periods in France in 1974 and in England in 1976. She specialized in

leprosy treatment. Through her pioneering work in the diagnosis, treatment, and control of leprosy, she played a critical role in reducing the burden of the disease and improving patient care at both national and international levels. By founding the Leprosy Fight Association in 1976, she began to produce solutions not only to the medical but also to the social problems of leprosy patients. She retired from the dermatology clinic in 2002. At the Association for Supporting Contemporary Life (ÇYDD), of which she was one of the founders and the Chairman, she paved the way for education for thousands of children who want to study but have inadequate economic conditions, especially the education of girls, for 19 years. She died in 2009, after fighting with breast cancer for 17 years. By highlighting her multidisciplinary impact, this portrait aims to emphasize the enduring legacy of Prof. Dr. Türkan Saylan as a physician, educator, and social leader, and to underline the importance of integrating medical practice with social responsibility in healthcare.

Keywords: Türkan Saylan, Leprosy Fight Association, ÇYDD.

HAYATI

13 Aralık 1935'te İstanbul'da doğan Türkan Saylan, Cumhuriyet döneminin ilk müteahhitlerinden Fasih Galip Bey ile (evlendikten sonra Leyla adını alan) İsviçreli Lili Mina Raiman çiftinin beş çocuğunun en büyüğüdür (Resim 1). Hayatı boyunca 'köy doktoru' olmak isteyen Türkan Saylan, Kandilli Kız Lisesi ve İstanbul Tıp Fakültesi'ni bitirdi (Resim 2). Okul bitmeden evlenen ve büyük oğlunun doğumunun ardından vereme yakalanan ve sonraki hamileliğinde de yeniden verem olan Türkan Saylan'ın 8 ay sırt üstü yatması gerekmiştir.

1968 yılında deri ve zührevi hastalıklar uzmanı olan Saylan, aynı yıl İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı'nda Başasistanlığa başladı. İngiltere ve Fransa'da çalışmalar yapan Saylan, 1977 yılında profesör oldu ve 1982-1987 yıllarında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı Başkanlığı'nı, 1981-2001 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Lepra Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü'nü yürüttü (Resim 3).

Prof. Dr. Türkan Saylan Türkiye'de cüzzam ya da lepra hastalığı denince ilk akla gelen isimdir. 1976

yılında lepra diğer bir adıyla cüzzam çalışmalarına başladı ve Cüzzamla Savaş Derneği ve Vakfı'nı kurdu. Dernek daha sonra Bakırköy'deki binasında bir 'Anı Evi' projesiyle cüzzam mücadelesinin tarihini gelecek nesillere taşıdı. Anı evinde Prof. Dr. Türkan Saylan'ın kişisel eşyaları, bir köy odası, dijital arşiv çalışmaları, sergi panoları, cüzzamla savaşla alakalı belgeler ve Prof. Dr. Türkan Saylan'ın Anadolu'da ziyaret ettiği köylerde çekilen fotoğraflar gibi pek çok önemli obje ve belge sergilenmektedir (Resim 4).

1986 yılında Hindistan'da cüzzam konusunda ülkesinin kalkınmasına katkılarından ötürü "Uluslararası Gandhi Ödülü"nü alması, onun yalnızca Türkiye'de değil, dünya çapında da cüzzamla mücadeledeki rolünü tescillemiştir.

2006 yılına kadar Dünya Sağlık Örgütü'nde lepra konusunda danışmanlık yapmıştır. Uluslararası Lepra Birliği'nin (ILU) kurucu üyesidir ve başkan yardımcılığı yapmıştır. Avrupa Dermato Veneroloji Akademisi'nin ve Uluslararası Lepra Derneği'nin üyesidir. Dermatopatoloji Laboratuvarının, Behçet Hastalığı ve Cinsel İlişkiyle Bulaşan Hastalıklar Poliklinikleri'nin kurulmasında yer almıştır.

1981 yılında kurduğu ve 2002 yılına dek 21 yıl gönüllü olarak Başhekimlik yaptığı Sağlık Bakanlığı İstanbul Lepra Hastanesi'nin kuruluş hikayesini kendisi şöyle anlatmaktadır: ¹

“... İsviçre Büyükelçisi Ankara’da bir karşılaşmalarında bakana benden söz etmiş, “Bizim büyük bir kuruluşumuz ona destek veriyor, siz tanıştınız mı?” diye sormuş... Bunun üzerine bakan beni arayıp, “görüşelim” dedi. Ankara’ya gittik. Cüzzamla Savaş Derneği ve Sağlık Bakanlığı arasında bir protokol imzaladık. Ben koşa koşa gittim Ankara’ya ve İstanbul Tıp Fakültesi, Cüzzamla Savaş Derneği ve Sağlık Bakanlığı arasında bir protokol imzalandı. Böylece 1981’de Cüzzam Hastanesi’ni kurmuş olduk bu protokol ile.”

Ayrıca Prof. Dr. Türkan Saylan, kurduğu saha ekipleriyle 1970’li yıllarda sadece İstanbul’da değil, Elazığ’dan Hakkâri’ye dek uzanan geniş bir coğrafyada sistemli cüzzam taramaları gerçekleştirdi. Onun, ekibi ile birlikte yıllarca süren çalışmaları sonucunda, lepra hastalığı artık ülkemiz için önemli bir sağlık sorunu olmaktan çıkmıştır (Resim 4).

Prof. Dr. Türkan Saylan Anadolu’daki lepra çalışmaları sırasında birebir tanık olduğu çocukların ve kadınların eğitimdeki eşitsizlikleri şöyle anlatmıştır:²

Resim 1. Ailesi ile
(Baba Fasih Saylan, Anne Leyla, Türkan ve Turgut. Kuleliyalı, Emirgan 1937.)

"Anadolu’da cüzzam hastalarının perişan durumda olan çocuklarını okutmaya, onlara okul, burs bulmaya çalışıyordum. Çoğu Kürt kökenli, kırsal alan kökenliyidiler. O zaman bazı insanlar bana, 'Hoca Hanım, bu çocukları neden okutuyorsunuz, bunlar büyüyüp bize silah çekecekler' derlerdi. 'Hayır, onlar okuyup öğretmen olacak, doktor olacak, bu bölgelere

Resim 2. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi yıllarında

Resim 3. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi yıllarında

Resim 4. Cüzzamla Savaş Derneği'nin uzun yıllar boyunca hizmet verdiği Bakırköy'deki dernek binasında oluşturulan Prof. Dr. Türkan Saylan - Lepre Anı Evi'nde bir bölüm..

Resim 5. Bir hasta evinde muayenede, Uzman Hemşire Tülay ile, 1985.

hizmet götürecektir, bu insanları aydınlatacak. Asıl okumadıkları, bilmedikleri için terörist oluyorlar' diye yanıtlar, bu ön yargılara üzülürdüm..."(Resim 5,6,7)

Mücadele dolu yıllarını ve yaşamına dair bilinmeyen birçok detayı kendi ağzından öğreniyoruz:³

"...1958 yılıydı. Evlenmişim ve sanırım büyük oğluma hamileydim. Bakırköy Akıl Hastanesi'ni görmeye gitmiştik. Çırılçıplak, iyileşme şansı olmayan, bakımsız, sahipsiz birçok insan parmaklıkların arkasındaydı. Cüzzamlılar pavyonuna giderken, 'Sakin yaklaşmayın, ellerinizi değdirmeyin, uzak durun' diye uyarıyorlardı bizi. Bu bana çok ters geldi birden. Hayvanat bahçesine mi gidiyoruz, ne demek uzak durmak, biz doktor olmayacak mıyız, hastaya uzak durulur mu? Eski, bakımsız üç baraka vardı. Tarihi filmlerden birinin sahnesindeymişiz gibi, paçavralar içinde cüzzamlılar çıktılar barakalardan. Hastalar ellerini uzattılar, ayaklarını gösterdiler; yaraları vardı, sarılmıştı. Kiminin gözleri kör olmuştu, kimi sakattı. O sırada hastaneden yemek geldi. Görevli, yemeği hastaların bakraçlarına el değmeden boşalttı ve döndü. Bu görüntü günlerce rüyama girdi. Düşündüm, bunların böyle olmaması gerektiğine ilişkin. Bu sinema dekoru gibi fantastik olay beni çok rahatsız etmişti. Hamileyim, okul devam ediyor ama aklımda hep o cüzzamlılar. Kitaplar buldum, okumaya başladım. Rahmetli Etem Utku cüzzamla ilgili bir kitap yazmış ama bu hastalıkla uğraşırken Van'da geçirdiği bir kaza nedeniyle ölmüş. Eşini, çocuklarını aradım, bu kitabı buldum. Orada gördüm ki bu hastalığın tedavisi var."

Prof. Dr. Türkan Saylan "Lepra Yönetmeliği"ni insan haklarına uygun bir şekilde düzenlemiştir. Sosyal tıp anlayışı ile hem tıbbi hem sosyal açıdan gereksinimleri yerine getirmişti. Tarama faaliyetlerinin yanı sıra, cüzzamlı çocukların topluma entegrasyonu için 'Merhaba Yaşamak' sloganıyla eğitim bursları, okul malzemeleri ve öğretmen desteği sağlanmıştır. Bu destekler sayesinde hastaların çocukları, 'cüzzamlının çocuğu' damgasından kurtularak 'öğretmenin annesi', 'doktorun babası' olarak anılmaya başladı. Bu noktada Cüzzamla Savaş Derneği Başkanı Prof. Dr. Ayşe Yüksel'in kendi cümleleri ile konu ile ilgili bir anısını aktaralım:⁴

“Geçenlerde hastalığı bitmiş, yaşı ve engelliliği ilerlemiş bir kadın hastamız aradı, komşusunun evi yanmıştı, bizden ona ev yapmamızı istiyordu, çünkü Türkan Hocasından öyle görmüştü. Bu çok zor yapamayız deyince de “Hiç olmazsa buzdolabı, çamaşır makinesi yollayın” dedi. Onu da yapamayız deyince, “aa olur mu ama Türkan Hoca biz taburcu olup evimize dönerken yanımıza verirdi, sizin ihtiyacınız yoksa komşularınıza verirsiniz derdi” dedi. Haklıydı, Türkan Hoca, onların sıkıntıya düşmemesi için çalışır, çalışırdı.”

Prof. Dr. Türkan Saylan, bunun yanı sıra, "Kızılay Sağlık ve Sosyal Hizmet Merkezleri Vakfı"nın kurucularından biri olmuş ve ülkedeki dezavantajlı kesimlere sağlık hizmetleri sunmayı amaçlayan önemli bir kuruluşun başında yer almıştır.

1990'da oluşturulan "İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi"nin kuruluşunda görev almış ve 1996'ya kadar müdür yardımcılığı ile Kadın Sağlığı derslerinin koordinatörlüğünü yapmıştır.

10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından Üniversitelerarası Kurul kontenjanından 2 Şubat 2001'de YÖK üyeliğiyle görevlendirilmiş, 13 Aralık 2002'de üniversitelerdeki görevlerinden yaş haddinden ötürü emekli olduğu için ayrılmıştır. Mart 2003'te ise Bakanlar Kurulu kontenjanından YÖK üyeliğine getirilmiş ve bu görevi Mart 2007'de bitmiştir. 2003-2004 arasında Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu üyeliği ve İstanbul İl İnsan Hakları Kurulu üyeliklerinde bulunmuştur. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ile Prof. Dr. Türkân Saylan, 19 yıl boyunca Genel Başkanlık görevini üstlenerek toplumda bir aydınlanma ve çağdaşlaşma ideali yaratmayı başarmıştır.

Ünlü yazar Ayşe Kulin'in kaleme aldığı “Tek ve Tek Başına: Türkan” adlı Prof. Dr. Türkan Saylan'ın hayatının konu edildiği roman 31 Ekim 2009'da yayımlandı. 2010 yılında senaryosu bu kitaptan uyarlanan “Türkan” adlı televizyon dizisi yayınlanmış ve 19 Mayıs 2011'de filmi gösterime girmiştir.

1957'de evlenen Saylan'ın iki oğlu ve iki torunu bulunuyor (Resim 8).

Prof. Dr. Türkan Saylan'ın yaşamının izlerini

Resim 6. Prof. Dr. Türkan Saylan, Lepra Taraması, Van'da, 1983.

Resim 7. Prof. Dr. Türkan Saylan, Lepra Taraması, Van'da, 1983.

Resim 8. Oğlu ile.
(Dr. Türkan ve oğlu Dr. Çınar, Ocak 2024.)

Resim 9. Prof. Dr. Türkan Saylan'ın yaşamının izlerini taşıyan evinin çiçekli penceresinde

Resim 10. Arnavutköy'de evinin bulunduğu sokağa asılan Prof. Dr. Türkan Saylan tabelası.

taşıyan çiçekli pencereli evinin Beşiktaş Arnavutköy'de bulunduğu sokağa 'Prof. Dr. Türkan Saylan' tabelası asılmıştır (Resim 9,10).

On yedi yıl kanserle mücadele eden Saylan 18 Mayıs 2009'da hayata gözlerini yumdu.

İstanbul'daki cenaze törenine yakınları ve sevenleri ile birlikte yurdun dört bir yanından gelen leprahlar, burs verdiği çocuklar ve öğrenciler katılarak bu muhteşem insana şükranlarını içtenlikle sunmuştur.

Prof. Dr. Türkan Saylan'ı rahmetle anıyoruz.

Bazı Ödülleri

Hayatını eğitime adan Prof. Dr. Türkan Saylan pek çok üniversiteden sayısız üstün hizmet ödülü, Türkiye'nin en iyi eğitimcisi ödülü, aydın insan ödülü almıştır.

İngiltere dermatologlarının derneği olan Dowling Kulübü (1978) ve "Kuzey Amerika Klinik Dermatoloji Derneği" (1996) tarafından onur üyesi seçilmiştir.

"Atatürk İlke ve Devrimleri Ödülü" İstanbul Üniversitesi (1996),

"Ülkemizde Yılın Kadını Ödülü" (1990),

"Melvin Jones Ödülü" (1991),

"Atatürkçü Düşünceye Hizmet Ödülü" İncirli Lions (1996),

"Kuvayi Milliye Ödülü" Haliç Rotary (1997),

"Fahrettin Kerim Gökay Ödülü" Türk Lions Vakfı (1997),

"Türkiye Ziraatçılar Birliği Dayanışma Ödülü" (1998),

"75. Yıl Ödülü" Türk Kadınlar Birliği Şişli Şb. (1998),

"Uğur Mumcu - Muammer Aksoy Ödülü" ADD İstanbul Şubesi (1999),

"Rıfat Ilgaz Kültür Merkezi Onur" Ödülü" (2000),

İtalya "Foyer des Artistes Kurumu Ödülü" (2001),

Cüzzamlı Hastalara verdiği uzun süreli hizmet ve getirdiği bakış açısı nedeniyle "Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği 2001 Yılı Ödülü",

"Atatürk Ödülü" Amerika / Atatürk Topluluğu (2001),

"Sanat Kurumu Onur Ödülü" (2002),

"Atatürk / Çağdaşlık Ödülü" Dünya Atatürkçü Kuruluşları (10 Kasım 2003),

"Üstün Hizmet Ödülü" Yıldız Teknik Üniversitesi (2004),

Eğitime yaptığı katkılar nedeniyle "Eğitim Ödülü" TED Koleji,

"Kendinden önce hizmet" ilkesine örnek davranışı nedeniyle "100. Yıl Mesleki Başarı Ödülü" Rotary Kulübü,

"İnsan Hakları Ödülü" İzmir Karşıyaka Belediyesi (2004),

"Türkiye'nin En İyi Eğitimcisi" Ödülü - Tempo Dergisi (2004),

Kültür Üniversitesi'nin İstanbul genelindeki üniversitelerin öğrenci ve öğretim üyeleri arasında yaptığı anket sonucunda "Yılın En Yürekli Kadını Ödülü" (2004) ,

"Puduhepa Ödülü" - Adana Kültür Sanat Derneği (2005),

"Meslek Hizmetleri Ödülü" Ankara Emek Rotary Kulübü (Ekim 2005),

"Toplumsal Barış Ödülü" Barış Radyo,

"İnsan Hakları, Demokrasi, Barış ve Dayanışma Ödülü"

SODEV Sosyal Demokrasi Vakfı (2005),

"İyi Kalpli Ol Ödülü" Türk Kalp Vakfı (2006),

"Yılın Başarılı İş Kadınları Ödülü" Dünya Gazetesi (2006),

"ÇEK Eğitim Ödülü", Çağdaş Eğitim Kooperatifi (2006),

Vehbi Koç Ödülü (2009).

Kabataşlılar Derneği Ahmet Taner Kışlalı " Aydın İnsan" Onur Ödülü (2009)

Yayınları

2005 yılı itibarı ile, toplam 440 yayını bulunmaktadır. Bunların 50'si yabancı dergilerde yayınlanmış tıbbi çalışmaları, 204'ü tıbbi, sosyal ve siyasal içerikli gazete makaleleri, 186'sı ise Türkçe tıbbi dergilerde ve kongre kitaplarında yayınlanmış araştırma, derleme ve olgu bildirimleridir.

KAYNAKLAR

1. Saçlıoğlu MZ, Güneş Umuttan Şimdi Doğar- Türkan Saylan Kitabı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004: 200
2. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42223090>
3. Saçlıoğlu MZ, Güneş Umuttan Şimdi Doğar- Türkan Saylan Kitabı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2004: 129-130
4. <https://www.cydd.org.tr/haber/yine-bir-dunya-cuzzam-gununden-sesleniyorum-1275/>